

Մ Ա Հ
ՊՐՈՖ. ՀԱԿՈՒԲ ԾՈՂՈՂՅԱՆ ՍԻՐՈՒՆՈՒ
(1890—1973)

Վեհափառ Հայրապետի անունով Մայր Աթոռում ապրիլի 9-ին Բուխարեստի հայոց առաջնորդարանից ստացված հեռագիրը գոծում էր անվանի և մեծավաստակ մտավորական, «Էջմիածին» ամսագրի աշխատակից Հ. Ծ. Սիրունու հանկարծակյա մահը, որը տեղի էր ունեցել ապրիլի 7-ին, գիշերվա ժամը 12.30-ին, Բուխարեստի իր բնակարանում:

Հ. Ծ. Սիրունու մահով ծանր ու մեծ կորուստ էր կրում հայ գրականությունն ու հա-

յագիտությունը, և մեր ազգային-հասարակական կյանքից անժամանակ հեռանում էր մեծանուն և հայրենասեր տիպար մի գործիչ:

Հայոց Հայրապետը, որ Բուխարեստում երկար տարիներ սրտագին բարեկամությամբ կապված էր հանգուցյալի հետ, ծանր սրտով բաժանում էր մեր գրականության և ժողովրդի կրած մեծ վիշտը, Բուխարեստ, Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց առաջնորդ տ. Տիրայր եպս. Մարտիկյանին ապրիլ 9 թվակիր ուղղած իր հետևյալ ցավակցական հեռագրով.

«Խոր վշտով կողբանք մահը Հակոբ Սիրունիին, որուն տաղանդը ավելի քան վաթսուն տարիներ շողաց հայ գրականության, պատմագիտության և ազգային-հասարակական կյանքի մեջ՝ թողնելով արժեքավոր ժառանգություն:

Հայոց մայր հողեն, սուրբ Էջմիածնեն և Մեր սրտեն վերջին ողջույն և օրհնություն անոր պաշտոն հիշատակին և վաստակին: Աստված թող լուսավորե հանգուցյալի հոգին և սուրբ Հոգով մխիթարե բոլորիդ:

Կիրակի հանդիսավոր հոգեհանգիստ Մայր տաճարի մեջ»:

Հ. Ծ. Սիրունին թողել է բազմաժանր և բազմահարուստ գրական, հրապարակախոսական, հայագիտական, պատմա-բանասիրական, թարգմանական ու հուշագրական մեծարժեք ու պատկառելի վաստակ, որն իր արժանի տեղն է գրավում հայ մշակույթի պատմության մեջ (տես «Էջմիածին» ամսագիր, 1971, հունվար, էջ 44, Մատենագիտություն պրոֆ. Հ. Ծ. Սիրունու):

Հ. Ծ. Սիրունին վերջին մոնիկանն էր՝ հրաշքով ազատված մեր արևմտահայ մտավորական հերոսական սերնդին, որը զոհ

զնաց 1915 թվականի Ապրիլյան մեծ եղեռնին:

«Օ՛ր, մեծ մահերով հարուստ ժողովուրդ... Իր գրչակից ու գաղափարակից տաղանդավոր ընկերների՝ Դանիել Վարուժանի, Սիամանյոյի, Ռուբեն Զարդարյանի, Ռուբեն Սևակի և մեր մյուս գրագետների նահատակության անլուելի մորմոքը սրտում, Հ. Մ. Սիրունին անկոտրում հավատքով և լավատեսությամբ ապրեց, ստեղծագործեց և շարունակեց նրանց կիսատ թողած գրական ծառանգությունն ու հայրենասիրական գործունեությունը: Հ. Մ. Սիրունին եղավ այն երջանիկ ու միակ վերապրողը իր սերնդի, որ

վակի, Տիգրան Զյուկյուրյանի և շունչը հայոց պատմության:

Հ. Մ. Սիրունին աչքը փակեց միաթարված, ազգային հպարտության ազնիվ զգացումով, ի տես մեր հայրենի վերածննդյան:

Հ. Մ. Սիրունին, որպես մտավորական ու իրավ հայ մարդ, իր հոգու բոլոր թելերով ջերմորեն կապված էր նաև ու Էջմիածնի առաքելության և Ամենայն Հայոց Հայրապետի եկեղեցաշեն ու հայրենամկեր գործունեության հետ:

Երկար ընդմիջումից հետո, Հ. Մ. Սիրունին, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրության սիրալիր հրավերով, 1960 թվականից սկսած

Մի պահ թաղման արարողությունից

իր աչքերով տեսավ նահատակ իր ընկերների իրականացած շքեղ երազը՝ ազատագրված Սովետական Մայր Հայաստանը և քանիցս ուխտի եկավ Երևան՝ համբուրելու նրանց անմեռ հիշատակին կանգնեցված հուշարձանը Ծիծեռնակաբերդում ու ողջագործվելու հայրենի մեր ավագ ու կրուսեք սերնդի մտավորականների հետ, որոնց գրական ու ստեղծագործական վաստակի, ինչպես նաև մեր ժողովրդի վերածնված կյանքի ու հաղթական երթի մեջ կար հորովելը Կոմիտասի, փոթորկահույզ ոգին Սիամանյոյի, հայկյան հանճարը Վարուժանի, կորույի և արդարամիտ խոսքը Զոհրապի, քնքույշ ու սիրաթաթախ քնարը Ռուբեն Սև-

վերադարձավ իր սիրած գիր ու գրականության և մինչև իր կյանքի վերջը իր սրտագին, մնայուն աշխատակցությունը քերեց Մայր Աթոռի սալաշտոնաթերթին և ուր ստորագրեց ԺԹ դարի վերջին և Ի դարի առաջին երեսնամյակի մեր մեծ եկեղեցականների, այդ թվում՝ Մատաթիա արքեպ. Օրմանյանի, Եղիշե արքեպ. Դուրյանի, Գարեգին արքեպ. Խաչատրյանի կյանքի ու մատենագրական վաստակի մասին սքանչելի վերլուծական գրական ակնարկներ, ինչպես նաև այլ մեծարժեք պատմական, դասական հուշագրություններ, ինչպիսիք են՝ «Կոմիտասին հետո», «Եղեռն և իր պատմությունը», «Պոլիս և իր դերը» և այլն:

Սեդանիս վրա է Հ. Ծ. Սիրունու՝ խմբագրությանն ուղարկված վերջին արտատույզ գրությունը, որը կրում է «Ջրույցներ ձմարանի սաներուն հետ» վերնագիրը, 17 մեքենագրված էջ միայն և 20 գլուխներից բաղկացած ծրագիրը այդ «գրույցներուն»:

1970 թվականին Հ. Ծ. Սիրունին երբ գրություն էր Մայր Աթոռում, որպես Հայոց Հայրապետի հյուրը, հանդիպում և գրույց ունեցավ մեր ձմարանի սաների հետ և Բուխարեստ վերադառնալուց հետո գրի է առել ամբողջական ձևով «պատմության մեզ հայթայթած փաստերուն վրա գրույցներուն իր շարքը», իրեն հատուկ ընդգրկումով, թափով ու ծավալուն խորությամբ:

«Էջմիածին» ամսագրի հաջորդ համարներից մեկում հանգամանորեն պիտի անդրադառնանք Հ. Ծ. Սիրունու մատենագրական, պատմագիտական, հայագիտական մեծ ու արժեքավոր վաստակին:

Ապրիլի 11-ին Բուխարեստի հայոց ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցում կատարվում է պրոֆ. Հ. Ծ. Սիրունու թաղման կարգը և ապա թաղումը հայոց գերեզմանատանը: Թաղման արարողությանը ներկա են լինում ոչ միայն հայ, այլև ռումին տարբեր կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Դամբանական խոսք են ասում՝ Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց թեմերի թեմակալ առաջնորդ տ. Տիրայր եպս. Մարտիկյանը, Ռումինիայի դավանությանց տեսչության տնօրեն Նիցը Պասկուն, արևելագիտության ինստիտուտից՝ պրոֆ. Կորինա Նիկոլեսկուն, Բուխարեստի պատմության թանգարանի դիրեկտոր Պետրե Դաքեն, թեմական խորհրդի կողմից՝ դոկտ. Գրիգոր Բամբուկչյանը, պատմաբան, պրոֆ. Աուրելյան Սաչերդոցեանուն, պատմության ինստիտուտի կողմից՝ պրոֆ. Աուրել Դեչեյը, Բուխարեստի հայ եկեղեցու վարչության կողմից՝ Համազասպ Թումանյանյանը, և «Նոր կյանք» թերթի խմբագրության կողմից՝ Անդրանիկ Անտոնյանը:

1973 թվականի ապրիլի 15-ին, կիրակի օրը, Ծաղկազարդի տոնին, Մայր տաճա-

րում, Վեհափառ Հայրապետի հանդիսադրությամբ, կատարվում է ի հիշատակ Հ. Ծ. Սիրունու հոգեհանգստյան մասնավոր պաշտոն, որին ներկա են լինում Մայր Աթոռի ողջ միաբանությունը, հոգևոր ձմարանի դասախոսական կազմն ու ուսանողությունը, մայրավանքի պաշտոններությունը և բազում մտավորականներ՝ Մատենադարանից, ակադեմիայից, համալսարանից, որոնք եկել էին իրենց վերջին հարգանքը մատուցելու արդյունաշատ գիտնականին, բազմամիտու հայկաբանին ու անաչառ պատմաբանին:

Հոգեհանգստյան արարողությունից առաջ Վեհափառ Հայրապետը առաջնորդվում է Ավագ սեղան, «Սուրբ Էջմիածնեն, հայոց հողեն և Մեր արտեն վերջին ողջույն և օրհնություն» տալու Հ. Ծ. Սիրունու «պայծառ հիշատակին և վաստակին»՝ հանգուցյալին բնութագրելով որպես «հայ ժողովրդի ընտրյալ զավակներեն մեկը ու բացառիկ շնորհներով օծոված, հայրենասեր, մեծավաստակ մտավորական մը, որուն տաղանդը ավելի քան վաթսուն տարիներ շողաց հայ գրականության, պատմագրության և ազգային-հասարակական կյանքին մեջ»:

Այնուհետև Մայր տաճարի կամարների տակ հնչում է «Գթա՛, Տէր, ի հոգիս մեր անջեցեղոց» հոգեհանգստյան սքանչելի մեղեդին ու ապա՝ «Ի վերինն Երուսաղեմ»-ը, և Հայոց Հայրապետը, հուզված ու վշտակիր, «Հոգոց» է արտասանում պրոֆ. Հ. Ծ. Սիրունու հիշատակին:

Հոգեհանգստյան արարողությունից հետո Հայոց Հայրապետը Վեհարանում ընդունում է հայրենի մտավորականության ցավակցությունը, պրոֆ. Հ. Ծ. Սիրունու մահվան տխուր առիթով:

Հ. Ծ. Սիրունու անունն ու հիշատակը միշտ վառ կմնան նրան ճանաչողների սրբտերում, իսկ նրա մատենագրական, գրական, գիտական 65-ամյա վաստակը երախտագիտությամբ կհիշվի հայ մշակույթի մեծ ու վաստակավոր երախտավորների շարքերում:

Ա. Հ.

